

MUITINĖS ADMINISTRUOJAMŲ AKCIZŲ SURINKIMO PROCESAI: LIETUVOS ATVEJIS

Božena KALANTIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas bozena.kalantiene@vdu.lt

Erika BESUSPARIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas erika.besuspariene@vdu.lt

Santrauka

Straipsnyje aptariama akcizų samprata, akcizų apskaičiavimui svarbios sąlygos ir atsakomybė dėl akcizų administravimo. Aptariama akcizų prievolės sistema, susidedanti iš trijų dalių – įsipareigojimų apskaičiavimo, lengvatų ar atleidimo ir galutinės prievolės nustatymo. Siekiant suprasti akcizų surinkimo procesus muitinėje aptariamos kelios taikomos sistemos. Atskleista ES akcizų judėjimo ir kontrolės sistema (angl. Excise movement and control system; EMCS), kuri skirta akcizais apmokestinamų prekių judėjimui ES viduje. EMCS pateikiami tik specifiniai importo ir eksporto atvejai. Dažniausiai akcizais apmokestinamų importo ir eksporto duomenys teikiami į muitinės elektroninę akcizų informacinę sistemą (AIS). Atlikus akcizais apmokestinamų prekių importo ar eksporto deklaravimą AIS sistemoje vykdomas duomenų patikrinimas su akcizinių prekių gabenimo dokumentu (e-AD). Atlikus analizę Lietuvos muitinės administruojamų akcizų atveju nustatyta, kad struktūriniai pokyčiai vyksta. Surenkamų akcizų pajamų dalis sumažėjo, taip pat pokyčiai pastebėti skirtingose prekių kategorijose. Padidėjusi surenkamų akcizų dalis už elektroninių cigarečių skystį dėl pasikeitusių reglamentų. Tačiau surenkamų akcizų sumažėjo už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus bei nustatyta, kad nelegaliai gabentų akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejų pastaruoju metu sumažėjo 10 proc., o jų vertė net 40 proc. Didžiausią poveikį tam turėjo sugriežtinta Lietuvos sienų kontrolė ir įvestos sankcijos Rusijai ir Baltarusijai.

Reikšminiai žodžiai: akcizai, eksportas, importas, muitinė.

Įvadas

Lietuvoje muitinės administruojamų akcizų pajamos iš dalies sudaro nedidelę dalį visų muitinės mokesčių sudėtyje, 2018–2021 m. sudarė apie 10–12 proc., o 2022 m. apie 6 proc. Tačiau akcizų, kaip fiskalinės politikos priemonės, reikšmė svarbi ekonominiu, socialiniu ir aplinkosaugos požiūriu. Ekonominio požiūriu prisideda prie teisingos konkurencijos sukūrimo vidaus rinkoje dėl prekybos akcizais apmokestinamų prekių, kurios įprastai priskiriami alkoholiniai gėrimai, tabako gaminiai ir energetikos produktai. Socialiniu požiūriu akcizai gali turėti prevencinį poveikį visuomenei mažinant prekių, kurios sukelia sveikatos problemas, vartojimą. Aplinkosaugos požiūriu – skatina keisti prekių įsigijimo elgseną dėl neigiamo poveikio aplinkai, įprastai tai apima energetikos produktų apmokestinimą.

Nors tema nėra nauja, tačiau išlieka aktuali, ypač besikeičiančių akcizų kontrolės procesų kontekste. Siekiant užtikrinti akcizais apmokestinamų prekių judėjimo kontrolę, prekybininkai turi teikti informaciją apie tai. Sudėtingumą sukelia tai, kad akcizais apmokestinamų prekių gamintojams, importuotojams ir eksportuotojams keliami skirtingi reikalavimai dėl duomenų pateikimo, naudojamos skirtingos sistemos. Šiame tyrime pasirinkta analizuoti Lietuvos muitinės surenkamų akcizų statistiką ir įvertinti procesus, kaip vykdomas akcizų surinkimas, kaip keičiasi akcizais apmokestinamų prekių importas į Lietuvą, kokia situacija yra dėl nelegalaus akcizais apmokestinamų prekių įvežimo į Lietuvą.

Tyrimo tikslas – atskleidus akcizų surinkimo procesų muitinėje sampratą, įvertinti situaciją Lietuvoje dėl muitinės administruojamų akcizų pajamų surinkimo.

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti akcizų surinkimo procesų muitinėje sampratą.
2. Atlikti muitinės administruojamų akcizų pajamų surinkimo analizę Lietuvos atveju.

Tyrimo objektas – muitinės administruojami akcizai.

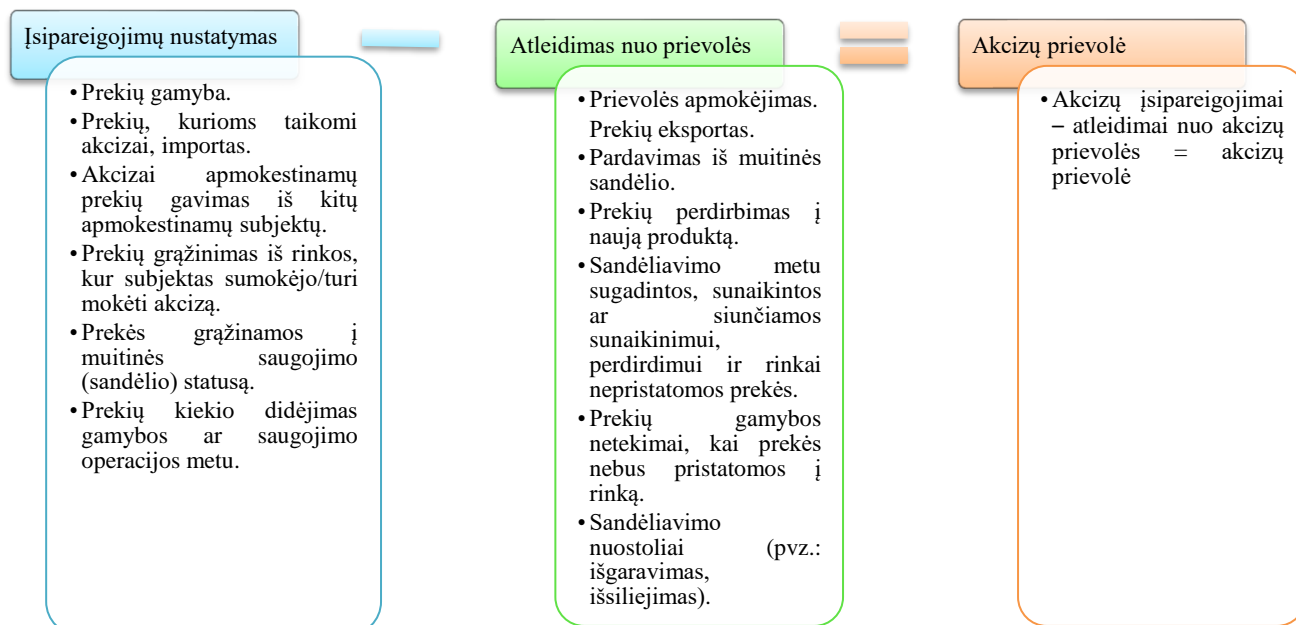
Taikomi **tyrimo metodai** mokslinės ir kitos literatūros analizė, sintezė, apibendrinimas ir palyginimas, statistinių duomenų sisteminimas, analizė ir grafinis vizualizavimas.

Akcizų surinkimo procesų muitinėje samprata

Akcizai yra svarbi mokesčių sistemos dalis, kurie yra netiesioginiai mokesčiai ir dažniausiai taikomi siaurai prekių ir paslaugų grupei, dažniausiai alkoholiniams gėrimams, tabako gaminiams ir energetikos produktams (Preece, 2008; Erceg, 2014; Honcharenko ir kt., 2023). Taip pat akcizai gali būti taikomi, kaip vartojimo mokesčiai rinkoje esančioms prekėms arba importuojamoms prekėms jų deklaravimo metu (Preece, 2008). Remiantis Europos Sąjungos (ES) reglamentais, galima teigti, kad akcizai siekia sukurti teisingą konkurenciją vidaus rinkoje (Capusan, 2021). Taip pat akcizai atlieka socialinį ir aplinkosaugos vaidmenį, taip ribojant akcizais apmokestinamų prekių vartojimą ir prisidedant prie gyventojų ir aplinkos apsaugos (Zhelev, 2020).

Akcizų apskaičiavimui svarbios šios sąlygos – taikomas akcizo tarifas; galiojančios lengvatos akcizų tarifui; keliami administraciniai ir kiti atitikties reikalavimai apmokestinamoms prekėms (pavyzdžiui: deklaravimas, licencijos, mokėjimo sąlygos); lūkesčiai susiję su atitikties standartais (Preece, 2008). Tyrimai (Capusan, 2021) atskleidžia, kad ES reglamentai ne visuomet teisingai interpretuojami ir netinkamai pritaikomos akcizų lengvatos, o chaotiškas reglamentų taikymas turi poveikį ne tik konkurencijai, bet ES ekonomikos stabilumui.

ES reglamentai apibrėžia, kad akcizų administravimas yra kiekvienos ES valstybės narės nacionalinė atsakomybė, apimanti fiskalinę funkciją (Zhelev, 2020). Akcizų sistema apima tris sudedamąsias dalis (žr. 1 pav.) – akcizų įsipareigojimų susidarymą; atleidimo nuo akcizų prievolės dalį; prisiimtą akcizų prievolę (Preece, 2008). Akcizų administravimas ir jų kontrolė užtikrina, kad surinktos pajamos iš akcizų galės būti panaudotos akcizais apmokestinamų prekių naudojimo sukeltai žalai padengti (Zhelev, 2020).

Šaltinis: sudaryta pagal R. Preece, (2008)
Source: according to R. Preece, (2008)

1 pav. Akcizų prievolės sistema
Fig. 1. System of excise duty

Kaip pateikta 1 pav., akcizų prievolės sistemą sudaro trys dedamosios. Visų pirma, nustatomas akcizų įsipareigojimas, kuris apima prekių gamintojų ir prekių importuotojų apmokestinimą atsižvelgus į prekių grąžinimus ir kitus pokyčius. Tuomet įvertinama galimos lengvatos ir atleidimas nuo akcizų prievolės. Galiausiai apskaičiuotas skirtumas tarp nustatyto akcizo įsipareigojimo ir akcizų atleidimo dalies yra laikoma akcizų prievole, kurią apmoka gamintojas ar importuotojas. Ar tinkamai nustatoma ir įvykdoma akcizų prievolė, būtina vykdyti akcizų apskaičiavimo ir surinkimo kontrolę.

Siekiant užtikrinti akcizų surinkimą, pagrindiniai kontrolės elementai apima akcizais apmokestinamųjų prekių registravimą ir licencijavimą, akcizais apmokestinamų prekių apskaitą ir ataskaitų rengimą, siekiant teikti informaciją apie akcizais apmokestinamų prekių veiklą ir galiausiai akcizų įsipareigojimų apmokėjimą bei pilną prievolės įvykdymą (Preece, 2008). ES valstybėje narėje turi būti užtikrinama akcizų kontrolė, kuri apima licencijuotų sandėlių savininkų, subjektų, vykdančių akcizais apmokestinamų prekių veiklą, atleistų nuo akcizų subjektų patikrinimus ir auditus (Zhelev, 2020).

Norit užtikrinti akcizų kontrolę, ES reglamentai numato, kad akcizais apmokestinamų prekių gabenimą turi lydėti administracinis dokumentas (LAD) kartu su garantija, kuri finansiškai užtikrina judėjimą. Taikoma ES akcizų judėjimo ir kontrolės sistema (angl. excise movement and control system; EMCS) padeda stebėti akcizais apmokestinamų prekių judėjimą ES viduje, siekiant užtikrinti akcizų mokėjimą valstybėje narėje prekių išleidimo į rinką momentu (Erceg, 2014). EMCS sistemoje duomenis pateikia skirtingos šalys (žr. 1 lentelę), todėl teisingam akcizų apskaičiavimui ir jo sumokėjimui įtakos gali turėti ne tik pateikti dokumentai, bet ir įtrauktų įgaliotų šalių prisiimta atsakomybė.

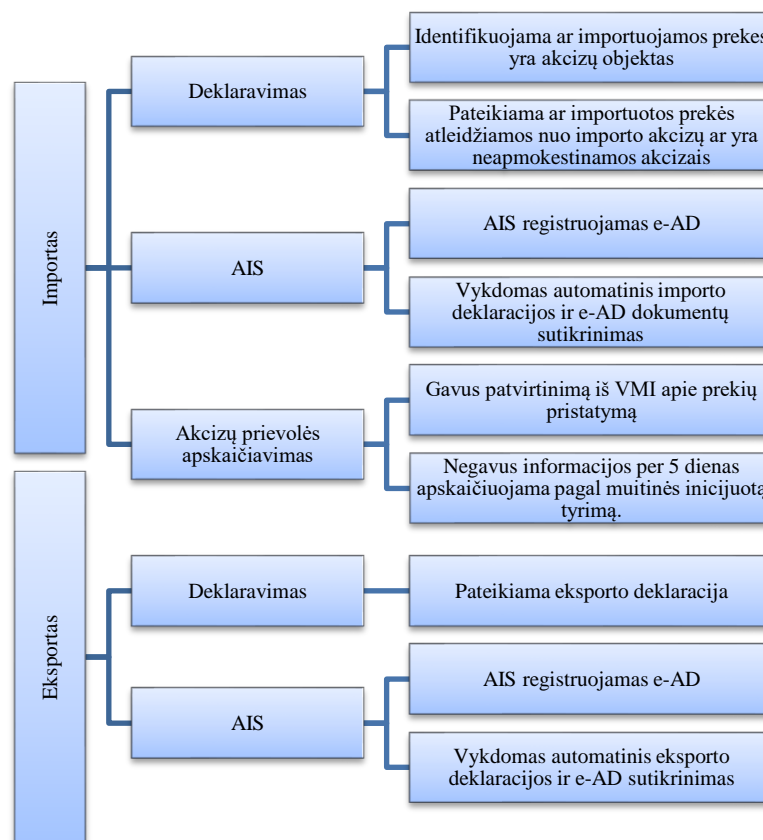
Kai akcizais apmokestinamos prekės juda ES teritorijoje (žr. 1 lentelę), EMCS sistemoje siuntėjo atstovas pateikia LAD ir kitus susijusius dokumentus, kurie yra pagrindas įvertinti, ar importuojamoms prekėms taikomas akcizas ir koks tarifas bus apskaičiuojamas. Taip pat pateikiama informacija, susijusi su prekės judėjimu ar netekimu, kurios aktualumas buvo aptartas 1 pav. Ši papildoma informacija reikšminga dėl akcizo prievolės sumažinimo. Akcizo prievolės sumažinimo atveju gavėjo atstovas EMCS sistemoje turi pateikti paaiškinimą apie prekių deficito susidarymą dėl jų netekimo ar sunaikinimo.

1 lentelė. EMCS vartotojai ir veiklos
Table 1. Users of EMCS and their activities

AKCIZAIS APMOKESTINAMŲ PREKIŲ			
JUDĖJIMAS ES		IMPORTAS IŠ NE ES	EKSPORTAS Į NE ES ŠALIS
<p>Siuntėjo atstovas <i>(įgaliotas akcizų sandėlio savininkas; įgaliotas siuntėjas)</i></p>	<p>Gavėjo atstovas <i>(įgaliotas akcizų sandėlio savininkas; įgaliotas gavėjas; įgaliotas laikinas gavėjas; neapmokestinama organizacija (angl. exempt organisation))</i></p>	<p>Prekybininkas</p>	<p>Prekybininkas</p>
<ul style="list-style-type: none"> • LAD pateikimas ir registravimas. • Prekių judėjimo atšaukimas. • Paskirties vietos keitimas. • Paaiškinimas dėl deficito. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvito pateikimas. • Gavėjo išpėjimas ir/arba LAD atmetimas. • Deficito paaiškinimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prekės, neapmokestintos akcizais, juda ES teritorijoje. • Įvedamas naujas akcizo prekybininko tipas – vykdomasis gavėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tiesioginis eksportas neįtraukimas į EMCS. • Įtraukiamas eksportas, kuris tranzitu juda per bent vieną ES narę iki eksporto į ne ES šalį. • Gavėjas gauna EMCS gavimo ataskaita.

Šaltinis: sudaryta pagal A. Erceg (2014); EMCS ... (2018)
 Source: according to A. Erceg (2014); EMCS ... (2018)

Tuo tarpu, kai akcizais apmokestinamos prekės importuojamos ar eksportuojamos, pirmiausia tai susiję su muitinės procedūromis. Skirtingais importo ir eksporto atvejais duomenys pateikiami EMCS sistemoje arba kitose muitinės sistemose. Pažymėtina, kad EMCS sistemose informacija teikiama, kai akcizais neapmokestintos prekės dėl lengvatų juda ES teritorijoje ar eksporto atveju kirtus tranzitu bent vieną ES šalį (žr. 1 lentelę). Kitais atvejais apie akcizais apmokestinamų prekių importą ir eksportą informuojama muitinė (žr. 2 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Sąsaja su AIS/Eksportas (2017); Sąsaja su AIS/Importas (2017)
 Source: according to Sąsaja su AIS/Eksportas (2017); Sąsaja su AIS/Importas (2017)

2 pav. Akcizais apmokestinamų prekių importo ir eksporto procesai
Fig. 2. Procedures for importing and exporting excise goods

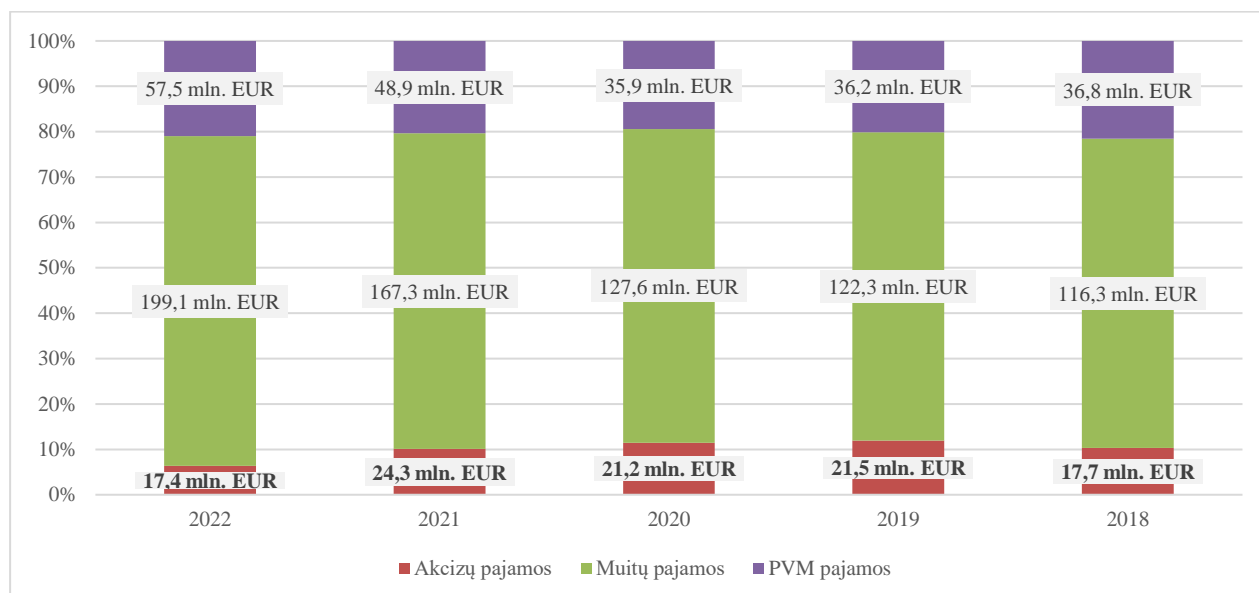
Kaip pateikta 2 pav., akcizais apmokestinamų prekių importo ir eksporto atveju pildoma importo arba eksporto deklaracija. Importo atveju deklaracijoje identifikuojama, ar prekės apmokestinamos akcizais, ar taikomos lengvatos dėl neapmokestinimo. Į muitinės elektroninę akcizų informacinę sistemą (AIS) užregistruojamas elektroninis akcizinių prekių gabenimo dokumentas (e-AD), kuris automatiškai sutikrinamas su deklaracija. Importo atveju muitinė gavusi iš

valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) informaciją apie prekių pristatymą į akcizais apmokestinamų prekių sandėlį ar kitą nurodytą tiesioginio pristatymo vietą, kitais atvejais negavus informacijos, muitinė inicijuoja tyrimą ir esant pažeidimams apskaičiuoja importo akcizus (Šąsaja su AIS/Importas, 2017).

Muitinės administruojamų akcizų analizė Lietuvoje

Atlikus statistinių duomenų bazių analizę buvo nustatyta, kad dažniausiai duomenys apie akcizų pajamas pateikiami bendrai, neatskiriant akcizų, sumokėtų importuotojo ar gamintojo. Tuo tarpu Lietuvos muitinės departamento ataskaitose (Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2021 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2020 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2019 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2018 ...) pateikiama detali informacija apie muitinės administruojamus mokesčius – įtraukiant muitus, akcizus ir pridėtinės vertės mokesčių (PVM).

3 pav. pateikta informacija apie muitinės administruojamų mokesčių struktūrą ir akcizų reikšmę joje. Akcizai bendroje surenkamų muitinės mokesčių struktūroje 2018–2021 m. sudarė apie 10–12 proc., tačiau 2022 m. reikšmingai sumažėjo iki 6 proc. Reikėtų pažymėti, kad akcizų pajamų suma 2018 m. ir 2022 m. buvo panaši ir sudarė apie 17 mln. Eur., tačiau 2022 m. padidėjus surenkamų muitų ir PVM pajamų sumai akcizų dalis sumažėjo. Taip pat pagal pateiktą Lietuvos muitinės departamento ataskaitas (Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...) informaciją daliai akcizais apmokestinamų prekių prievolės neatsirado, nes šių prekių kontrolė buvo perduota VMI. Kaip buvo aptarta ankstesniame skyriuje, akcizų kontrolė gali skirtis dėl importuojamų prekių pobūdžio, todėl tai turi poveikį, kada akcizus apskaičiuoja ir kontroliuoja muitinė.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2021 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2020 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2019 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2018 ...
 Source: according to Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2021 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2020 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2019 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2018 ...

3 pav. Surenkamų muitinės mokesčių struktūra 2018-2022 m.

Fig. 3. The structure of collected customs duties in 2018-2022

Surenkamų akcizų pajamų suma priklauso nuo importuojamų prekių pobūdžio ir taikomų akcizų tarifų. 2 lentelėje pateikta informacija apie prekių kategorijas, iš kurių daugiausiai surenkama akcizo pajamų, vykdytus akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejus ir akcizų mokesčių patikrinimų vertes.

Kaip pateikta 2 lentelėje, mokesčiai patikrinimai dėl akcizų vykdomi ne kiekvienais metais, daugiausia akcizų mokesčių patikrinimų buvo atlikta 2020 m. Vertinant muitinės kontrolės procedūras daugiausia akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejų buvo fiksuota 2019 m., nors didžiausia prekių vertė buvo 2021 m. ir sudarė 82,5 mln. Eur. 2022 m. akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejų sumažėjo apie 10 proc. lyginant su 2021 m., tačiau pačių prekių vertė buvo beveik du kartus mažesnė. Lietuvos muitinės departamento ataskaitoje (Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...) teigiama, kad reikšmingą poveikį turėjo taikomos sankcijos Rusijai ir Baltarusijai bei sustiprinta sienų kontrolė su šiomis šalimis. Didžiausią dalį nelegalių prekių įprastai sudaro tabako gaminiai, kurie anksčiau buvo gabenami dideliais kiekiais, tačiau pagal 2022 m. ataskaitas (Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...) informaciją, pastaruoju metu fiksuojami nedideli gabenamų akcizais apmokestinamų prekių kiekiai.

Vertinant muitinės administruojamų akcizų pajamų struktūrą 2018–2022 m., taip pat pastebimi reikšmingi pokyčiai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Akcizų struktūra, sulaikymo atvejai ir mokestiniai patikrinimai 2018-2022 m.

Table 2. Excise duty structure, cases of detention and tax inspections in 2018-2022

Metai	Akcizų pajamų struktūra	Akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejai	Akcizų mokestiniai patikrinimai, EUR
2022	<ul style="list-style-type: none"> • 47 proc., 8 135 427 EUR už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus; • 37 proc., 6 488 887 EUR už elektroninių cigarečių skystį; • 13 proc., 2 293 482 EUR už energinius produktus; • 3 proc., 454 822 EUR už apdorotą tabaką. 	1 915 atvejai, kurių vertė 49,2 mln. EUR.	0
2021	<ul style="list-style-type: none"> • 68 proc., 16 480 520 EUR už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus; • 28 proc., 6 674 514 EUR už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį; • 4 proc., 1 102 025 EUR už energinius produktus. 	2 150 atvejai, kurių vertė 82,5 mln. EUR.	0
2020	<ul style="list-style-type: none"> • 81 proc., 17 226 667 EUR už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus; • 10 proc., 2 064. 686 EUR už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį; • 9 proc., 1 882 418 EUR už energinius produktus. 	3 411 atvejai, kurių vertė 63,6 mln. EUR.	290 906
2019	Informacija nepateikta.	5 457 atvejai, kurių vertė 31,8 mln. EUR.	3 767
2018	<ul style="list-style-type: none"> • 95 proc., 16 770 205 EUR už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus; • 4 proc., 641 687 EUR už apdorotą tabaką; • 1 proc., 253 641 EUR už energinius produktus. 	3 690 atvejai, kurių vertė 23,8 EUR.	Informacija nepateikta.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2021 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2020 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2019 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2018 ...

Source: according to Lietuvos Respublikos muitinės 2022 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2021 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2020 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2019 ...; Lietuvos Respublikos muitinės 2018 ...

Esminiai pokyčiai susiję su etilo alkoholiu ir alkoholiniais gėrimais bei elektroninių cigarečių skysčio apskaičiuotu akcizu. Galima daryti prielaidą, kad įtakos turėjo pasikeitę importo srautai ir vartojimo įpročiai. Akcizų pajamos už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus bendroje akcizų pajamų struktūroje lyginant 2018 m. su 2022 m. sumažėjo beveik du kartus. Tuo tarpu akcizai už tabako produktus ir elektroninių cigarečių skystį bendrai 2019 m. sudarė 10 proc., o jau 2022 m. akcizai už elektroninių cigarečių skystį sudaro 37 proc., kai akcizai už apdorotą tabaką sudarė tik 3 proc. Pasikeitimams įtakos turėjo 2021 m. pabaigoje patikslintos Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo (2001) nuostatos dėl kaitinamojo tabako produktų ir elektroninių cigarečių skysčio apmokestinimo akcizais.

Visgi, norint atlikti gilesnę analizę ir įvertinti pokyčių tendencijas, reikalingi detalesni duomenys, kurie šiuo metu nėra viešai prieinami.

Išvados

1. Nustatyta, kad akcizai, būdami fiskalinės politikos priemone, atlieka svarbų vaidmenį dėl teisingos konkurencijos, socialinių ir aplinkosaugos klausimų. Akcizų prievolės apskaičiavimas gali sukelti iššūkių verslo subjektams, kadangi be įsipareigojimo apskaičiavimo, paremto pagal nustatytus tarifus, būtina atsižvelgti į galiojančias lengvatas ar situacijos dėl prekių pasikeitimo (netekimų, perdirbimo ir pan.). Apžvelgus ES ir Lietuvoje taikomas praktikas, sudėtingumą kelia skirtingos naudojamos sistemos. Nustatyta, kad akcizų surinkimo procesą apima šie etapai – (1) importuotų ar eksportuotų prekių deklaravimas, (2) importuotų ar eksportuotų prekių dokumentų pateikimas, (3) akcizų įsipareigojimų apskaičiavimas, (3) akcizų lengvatų įvertinimas, (4) galutinės akcizų prievolės nustatymas, (5) apmokėjimas ir (6) kontrolė. Akcizais apmokestinamų prekių importas ir eksportas įprastai deklaruojamas muitinėje per AIS sistemą, tačiau kiti išimtiniai importo ir eksporto atvejai, bet akcizais apmokestinamų prekių judėjimas ES viduje jau teikiamas į EMCS sistemą. Taip pat reikia pažymėti, kad kontrolės procesus vykdo ne tik muitinė, bet ir mokesčių administratorius.

2. Akcizų pajamos už importuotas prekes dažniausiai administruojamos muitinės, tačiau tam tikrais atvejais dalis kontrolės perleidžiama mokesčių administratoriui. Muitinės mokesčių struktūroje 2022 m. lyginant su ankstesniais metais (2018–2021 m.) dalis sumažėjo 4–6 proc., tai lėmė didesnės maitų ir PVM pajamos, bei sumažėję surenkami akcizai už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus. Reikšmingas pokytis nustatytas 2022 m. dėl akcizų už elektroninių cigarečių skystį kas sąlygota teisės aktų pokyčių. Pastaraisiais metais muitinė nevykdė mokestinių patikrinimų dėl akcizų. Nustatyta, kad akcizais apmokestinamų prekių sulaikymo atvejų 2022 m. sumažėjo apie 10 proc., tačiau tokių prekių vertė sumažėjo reikšmingai apie 40 proc. dėl taikomų sankcijų ir griežtesnės sienų kontrolės.

Literatūra

1. Preece, R. 2008. Key controls in the administration of excise duties. *World Customs Journal*, Vol. 2(1), p.73–92.
2. Erceg, A. 2014. E-Customs in Croatia: Excise Movement and Control System. *Conference Proceedings International Conference Development of Public Administration (Zbornik Radova Razvoj Javne Uprave)*, Vol. 2014, p. 142–157.

3. Honcharenko, I., Dudchenko, N., Zhuk, V. 2023. Particularities of indirect taxation in countries of the EU. *Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice*, Vol. 3(50), p. 42–51.
4. Capusan, T. D. V. 2021. The European excises system. *International Journal of Legal and Social Order*, Vol. 1, p. 465–470.
5. Zhelev, Z. 2020. The role and importance of excise duty in Bulgaria. *KNOWLEDGE-International Journal*, Vol. 42(5), P. 869–873.
6. EMCS Excise Movement & Control System Trader Guide v. 3.4. 2018. Prieiga per internetą: <https://www.revenue.ie/en/online-services/support/documents/emcs/technical-information/emcs-trader-guide.pdf>.
7. Akcizų ir PVM tarifai. Lietuvos Respublikos muitinė. Informacija atnaujinta 2024 01 03. Prieiga per internetą: <https://lrmuitine.lt/web/guest/766>.
8. Sąsaja su AIS/Eksportas. Lietuvos Respublikos muitinė. Informacija atnaujinta 2017 01 16. Prieiga per internetą: <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/594>.
9. Sąsaja su AIS/Importas. Lietuvos Respublikos muitinė. Informacija atnaujinta 2017 01 16. Prieiga per internetą: <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/682>.
10. Lietuvos Respublikos muitinės 2022 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/Ataskaita_2022.pdf.
11. Lietuvos Respublikos muitinės 2021 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2021_Ataskaita.pdf.
12. Lietuvos Respublikos muitinės 2020 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/veiklos_kryptys/2020_metine_ataskaita.pdf.
13. Lietuvos Respublikos muitinės 2019 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/veiklos_kryptys/2019_veiklos_ataskaita.pdf.
14. Lietuvos Respublikos muitinės 2018 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: https://lrmuitine.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2018_veiklos_ataskaita.pdf.
15. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas. 2001 m. spalio 30 d. Nr. IX-569. Suvestinė redakcija nuo 2024-01-01 iki 2024-12-31. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B9E1D301256F/asr>.

EXCISE DUTY COLLECTION PROCEDURES MANAGED BY CUSTOMS: THE CASE OF LITHUANIA

Summary

The article discusses the concept of excise duties, the conditions that are important for the calculation of excise duties and the responsibility for the administration of excise duties. The excise duty system consists of three parts - the calculation of liabilities, exemptions and the determination of the final duty. In order to understand the excise duty collection processes in customs, several applied systems are discussed. Disclosed EU Excise Movement and Control System (EMCS), designed for the movement of excise goods within the EU. Only specific cases of import and export are presented in EMCS. In most cases, data on imports and exports subject to excise duty are reported to Customs' electronic excise information system (AIS). After the import or export of excise goods has been declared, the AIS system carries out a data check with the transport document for excise goods (e-AD). According to the analysis, structural changes are taking place in the excise duties administered by the Lithuanian Customs Authority. The share of excise duties collected has decreased and changes have also been observed in the different goods categories. The share of excise duties collected on electronic cigarette liquid has increased due to changes in the legislation. However, the amount of excise duty collected on ethyl alcohol and alcoholic beverages has decreased, and it has been noted that the number of interceptions of illegally transported excise goods has recently decreased by 10% and their value has increased by as much as 40%. The tightening of Lithuanian border controls and the sanctions imposed on Russia and Belarus have had the greatest impact.

Keywords: excise, export, import, customs.